

*Письменна Ксенія Ігорівна,
студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції) Національного університету
«Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Павлова В. Г.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВОЧИНІВ

Інститут правочинів відіграє досить важливу роль у системі цивільного права. Майже всі правові відносини у державі так чи інакше пов'язані з правочинами. За допомогою правочинів громадяни, юридичні особи задовольняють свої інтереси в різних сферах життя.

Поняття правочину визначене законодавцем у Цивільному кодексі України в главі 16, статті 202. Правочин – це дія особи, котра спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [1]. Така дія може бути одночасно спрямована на припинення одного правовідношення та виникнення іншого.

Виділяють такі ознаки правочинів:

1) правочин є юридичним фактом, внаслідок вчинення якого відповідно виникають, змінюються та припиняються цивільні права та обов'язки;

2) правочини завжди є вольовою дією. Вольовий характер вчинення, тобто свідомий, обумовлений прагненням особи, яка вчиняє таку дію, досягти бажаного для неї результату;

3) суб'єкти вчинення правочину є незалежними та юридично рівними між собою особами;

4) правочини – правомірні дії. Якщо правочин виявляється неправомірним – маємо справу з цивільним правопорушенням.

Правочини класифікують за різноманітними ознаками, серед таких класифікацій виділяють:

1. Залежно від кількості осіб, воля яких необхідна для вчинення правочину:

- односторонні, для вчинення яких достатньо волі однієї особи. Такий вид правочину встановлює обов'язки лише для особи, яка його вчинила. Найпоширенішим прикладом одностороннього правочину є заповіт;

- двосторонній, для вчинення якого необхідна воля двох сторін. Прикладом може бути договір купівлі-продажу, найму, тощо;
  - багатосторонній, для вчинення якого необхідно узгодити волю усіх сторін, наприклад, договорі про сумісну діяльність.
2. Залежно від характеру правовідносин, що виникають, класифікують на:
- оплатні, тобто такі, за яких одна сторона має право отримати плату (майнове відшкодування) за вчинення нею свого зобов'язання перед іншою стороною, наприклад, купівля-продаж;
  - безоплатні, тобто правочини, за якими отримання плати за виконання обов'язку не передбачене, наприклад договір позики.
3. Залежно від моменту виникнення прав та обов'язків:
- консенсуальні, за яких права і обов'язки виникають в момент домовленості сторін щодо істотних умов договору, наприклад купівля-продаж;
  - реальні, де моментом виникнення прав і обов'язків є фактичне виконання дії, наприклад, договір дарування, перевезення, тощо.
4. Залежно від характеру довіри поділяють на:
- фідучіарні, тобто такі, що потребують особливої довіри між сторонами, наприклад, договір доручення;
  - нефідучіарні, тобто ті, що не потребують довірчого характеру, наприклад, договір поставки.
5. Залежно від мети правочину:
- казуальні, у яких чітко виражена правова мета;
  - абстрактні, у яких правова мета не є значимою [2].

Всі правочини мають вчинятися у відповідній формі, встановленій законом. Форма правочину – це зовнішнє вираження волі сторін, тобто фіксація. Однією із форм правочинів є усна форма, відповідно до якої сторони через усне спілкування досягають згоди за всіма істотними умовами. За загальним правилом, у даній формі вчиняються правочини, котрі повністю виконуються у момент його вчинення. Також, правочин може вчинятися у простій письмовій формі. Така форма та вимоги до неї встановлена у ст. 207 ЦКУ. Відповідно, письмова форма передбачає закріплення суті договору та всіх істотних умов у документі, або листах, телеграмах, за допомогою засобів електронного зв'язку, якими користувалися сторони. Відповідно до ст. 208

ЦКУ у простій письмовій формі необхідно вчиняти правочини між: 1) юридичними особами; 2) фізичними та юридичними особами; 3) між фізичними особами на суму, що перевищує у двадцять і більше разів розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Ще однією формою правочину є письмовий правочин, який нотаріально посвідчується. Взагалі, особа має право на нотаріальне посвідчення будь-якого договору за її участю, проте, законом встановлюються і випадки обов'язкового нотаріального посвідчення правочинів. Наприклад, договір застави нерухомого майна, купівлі-продажу єдиних майнових комплексів, земельних ділянок, житлових будинків, дарування нерухомих речей, валютних цінностей, договір довічного утримання, заповіту, тощо. Також є форма державної реєстрації правочину. Правочин підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом. Такий правочин є вчиненим з моменту його державної реєстрації у відповідних органах державної влади. Законодавець передбачив обов'язкову державну реєстрацію таких правочинів як застава нерухомого майна; відчуження майна під виплату ренти; купівля-продаж земельних ділянок, єдиних майнових комплексів, житлових будинків, іншого нерухомого майна; договір довічного утримання, що встановлює відчуження нерухомого майна; договору найму будівель та інших капітальних споруд (їх окремих частин), які укладаються на строк щонайменше в один рік, тощо. Також, законом можуть передбачатися й інші правочини, які потребують обов'язкової державної реєстрації [3].

Для того щоб правочин був дійсним, він має відповідати певним умовам. Такі умови називають умовами дійсності, які означають, що їх наявність при укладенні й становить чинність правочинів. Стаття 203 ЦКУ наводить перелік умов дійсності правочину:

1. Зміст правочину не має суперечити Конституції, Цивільному кодексу та всім іншим чинним в Україні законам. Також його зміст не має суперечити моральним засадам суспільства, та інтересам держави і суспільства.

2. Для вчинення правочинів суб'єкт має володіти достатнім обсягом цивільної дієздатності.

3. Воля суб'єкта, який вчиняє правочин, має бути вільною і відповідати його внутрішній волі.

4. Правочин має вчинятися у формі, яка передбачена для нього законом.

5. Дія правочину має бути спрямована на реальне настання правових наслідків, обумовлених ним.

6. Правочин, котрий вчиняється батьками (усиновлювачами) не має суперечити правам та інтересам їх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

У разі, якщо хоча б одна з цих умов порушується, це тягне за собою абсолютну недійсність (нікчемність) правочину, або можливість визнання його недійсним судом за позовом заінтересованої особи (оспорюваність). До нікчемних правочинів відносять: правочини з дефектами суб'єктного складу, правочин з дефектами волі, правочин з дефектами форми, правочин з дефектами змісту та порядку його укладення [4].

Отже, правочини – це дії суб'єктів, які спрямовані на настання, зміну чи припинення прав та обов'язків. Вони є найпоширенішими серед юридичних фактів та допомагають особам задовольняти свої інтереси шляхом їх вчинення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Цивільне право України: навчальний посібник. За ред. Г. Б. Яновської, В. О. Кучера. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.
3. Цивільне право України: навч. пос. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
4. Цивільне право України: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. О. Доліненко, С. О. Сарновська. К.: МАУП, 2005. 384 с
5. Цивільне право України : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій, Д. Є. Кутоманов; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х. : ХНУМГ. 2014. 225 с.